תרומה

א. בפרשת תרומה מספרת התורה על ציווי הקב"ה: לקחת "זהב וכסף גו'", י"ג[1] (ט"ו)[2] דברים גשמיים, ולעשות מהם מקדש להקב"ה, "ועשו לי מקדש", והקב"ה מבטיח: "ושכנתי בתוכם", שישכון בתוך המקדש שיבנה מאותם דברים.

אף שאין הגבלה של מקום לגבי אלקות, מבטיח הקב"ה, שהוא ישכון במקום המקדש, שחייב להצטמצם בשטח של מקום מוגבל ביותר: ולא רק בית המקדש שנבנה מאוחר יותר שהיה קבוע תמיד במקום אחד – בירושלים, ומאז הוא כך לעולם, אלא גם במשכן – שנדד עם בני ישראל לכל מקום שהלכו, ומשנה מקומו בעולם – היתה השראת השכינה תמיד רק במקום אחד, באותו מקום שהוקם המשכן.

לכאורה אינו מובן: הקב"ה כאמור הרי, כנ"ל, אינו מוגבל ח"ו במקום, "את השמים ואת הארץ אני מלא"[3], אם כן, מדוע איפוא, ציוה הקב"ה לעשות מקום מיוחד להשראת השכינה? הן אמת, שאף ש"את השמים ואת הארץ אני מלא", יכול הוא להיות באופן של העלם, שבעולם לא יורגש אלקות; ובכדי שיהיה גילוי השכינה יש צורך בעבודה – אבל זה הרי אינו קשור למקום מסויים: בכל מקום שיהודי עובד בו את הקב"ה, הוא ממשיך אלקות[4], ולפי זה הרי היו לכאורה יכולות אותן העבודות שבמשכן ומקדש ליעשות גם במקומות אחרים, ועל ידי זה להמשיך "בכל המקום" את ה"ושכנתי" ולא רק במקום אחד. מדוע איפוא, היו צריכים העבודות להעשות דוקא במשכן ומקדש?

ב. אחת העבודות[5], העיקריות במשכן ומקדש היתה עבודת הקרבנות. עבודת הקרבנות נחלקת לשני חלקים (אפילו בביהמ"ק) וסוגים כלליים: עבודת הקרבנות בגשמיות, שהיו מקריבים בהמה על המזבח, ועבודת הקרבנות ברוחניות[6], (שבזמן הזה זו תפילה ש"כנגד תמידין

---

1) שהש"ר ד, יג. זח"ב קמח, א. תנחומא תרומה ה. הובא ברש"י ר"פ תרומה ועוד.

2) בחיי וכלי יקר שמות כה, ג. וראה זח"ב קלה, א.

3) ירמי' כג, כד.

4) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא גו' (שמות כ, כא. אבות פ"ג, מ"ו. וראה ירוש' ברכות פ"ד, ה"ד).

5) ראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת רפ"ב. ד"ה טעמה כי טוב תש"ט פ"ב.

6) ראה לקו"ת ר"פ אחרי. שם פנחס עז, ג.

תקנום")[7]. שני חלקי וסוגי הקרבנות, קשורים במקום המקדש: לגבי קרבנות בגשמיות, פשוט שהם קשורים במקום המשכן ומקדש, שהרי "משהוקם המשכן נאסרו הבמות", וכן אחר כך כש"באו לירושלים"[8] היה אסור להקריב קרבנות במקום אחר מלבד בבית המקדש; ואפילו קרבנות ברוחניות – תפילה, שמותרת בכל מקום (מלבד ב"בקתא"[9] שמחמת פיזור הנפש אי אפשר לכוון שם כראוי וכיוצא בזה)[10] – מכל מקום נקרא בית המקדש לעולם "וזה שער השמים"[11], שם הוא המקום דרכו עוברות התפילות תמיד, שלכן צריך להתפלל עם הפנים לארץ ישראל, "והתפללו אליך דרך ארצם"[12], ובארץ ישראל עצמו, עם הפנים לירושלים, ובירושלים עצמו – למקום המקדש[13].

לכאורה אינו מובן כלל: לשם מה היה צריך לקשור "עבודה שבלב זו תפלה"[14], שהיא עבודה רוחנית, עם מקום גשמי, מקום המוגבל ומדוד בגשמיות?

אפילו אם תמצי לומר בקרבנות בגשמיות, שהעבודה בהם מתבטאת בכך שהאדם מקריב על המזבח בהמה גשמית, וכזאת שמוגדרת בכמה תנאים; גם ההמשכה מלמעלה שבאה כתוצאה מעבודת הקרבנות היתה קשורה בגשמיות: שכן היו רואים בעיני בשר את ה"ותצא אש" שירדה אש מן השמים "ותאכל"[15] את הקרבנות. וכיון שהן העבודה והן ההמשכה שבאה על ידה, היו קשורות בענינים גשמיים, יש מקום בשכל לומר שיש צורך לשם כך מקום גשמי ומוגדר דוקא.

(אף שעדיין דרוש ביאור, מדוע שלא תוכל ההמשכה שעל ידי עבודת הקרבנות להיות גם במקום גשמי ומוגדר אחר, ובפרט שהרי לפני שנאסרו הבמות, קיימו את עבודת הקרבנות בכמה מקומות באותו זמן).

אבל תפילה הרי היא ענין רוחני לגמרי: לא זו בלבד שאין כאן לאדם כל מגע עם דבר גשמי (מלבד עם עצמו), כי אם גם את זאת שהוא צריך להקריב את עצמו להקב"ה, לקרב את הכוחות[16] והחושים שלו להקב"ה, על

---

7) ברכות כו, ב. שו"ע אדמוה"ז סי' צח, ד.
8) זבחים פי"ד מ"ד, ח.
9) ברכות לד, ב. שו"ע אדמוה"ז סי' צ, ה.
10) ראה טושו"ע או"ח ס"צ.
11) בראשית כח, יז.
12) מלכים א' ח, מח.
13) שו"ע אדמוה"ז סי' צד, א. ואפילו מחוץ לביהמ"ק התפלה אינה נשמעת אלא בביהכנ"ס (ברכות ו, א. שו"ע סי' צ), שהיא מקדש מעט (מגילה כט, א).
14) ספרי דברים יא, יב. תענית ב, א.
15) ויקרא ט, כד.
16) ראה של"ה מס' תענית או"ת בסופו (ריא, ב) וש"נ.

ידי התמסרותו בתפילתו ובקשתו להקב"ה; נוסף על כך הרי גם ביחס לאדם עצמו עיקר התפילה היא כוונת הלב, הרוחניות שבה, אמנם התפילה צריכה להיות בפה[17], אבל זהו בכדי לעורר את הכוונה, כי "קול מעורר הכוונה"[18].

(ואף שגם על ידי תפילה פועלים המשכות מלמעלה בגשמיות[19] – שמתמלאות בקשות התפילה: רופא חולים ומברך השנים – הרי אין זה נראה לעיני בשר שהרפואה והברכה באים כתוצאה מתפילתו ובקשתו; שלא כמו שהיה באש מן השמים על המזבח שאותה ראו בעינים שהיא "אוכלת" את הקרבן).

כיון שהתפילה היא ענין רוחני לגמרי, אינו מובן, מדוע היא קשורה ומוגבלת במקום גשמי?

ג. ביאור הדבר הוא על פי הכלל הידוע[20]: "כל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר": עצם הדבר ש"ושכנתי בתוכם" קשור עם מקום גשמי מוגבל, מהוה הוכחה שמתגלית כאן מדריגה נעלית מאד, שיכולה לבוא לידי גילוי רק "למטה" ו"ביותר".

הקב"ה הוא אמיתית הבלי גבול, הוא אינו מוגבל ח"ו בשום הגבלות, לא במקום ולא בלמעלה מהמקום. כשם שאין להגדיר את הקב"ה על ידי הגבלות של מקום, כך אי אפשר להגדירו על ידי "הגבלות" של למעלה מהמקום, שכן גם "למעלה מהמקום" הוא תואר המורה על הגבלות מסויימות (ביניהם גם זה עצמו, שהוא מוגדר, כאילו, בבלי גבול ואין לו גבול)*[20], והקב"ה הוא הרי למעלה מכל תואר המגביל. רק כאשר באים יחדיו מקום ולמעלה מהמקום, גבול ובלי גבול יחדיו, הרי ההתחברות של שני ההפכים כאחד מורה על כח עצמותו ית', שהוא "נמנע הנמנעות"[21] ומחבר שני דברים מנוגדים, וכאן יכולה להיות השראת השכינה.

וזהו החידוש של המשכן והמקדש: מצד אחד היה לו מקום מסויים ומוגבל בעולם, וכן הגבלות ביריעות, קרשים ואדנים[22] ובבנין בית המקדש, גם כלי המשכן והמקדש היו במדה וגודל קבוע; יתרה מזו – המדה היתה צריכה

---

17) ראה תניא רפל"ח ורפל"ז.

18) לקו"ת אחרי כה, סע"ד. מש"כ בתניא אולי י"ל שזהו רק בשביל תיקון העולם וגופו ונה"ב. ועייג"כ תניא פ"מ ובקו"א.

19) ראה קו"א (בתניא) רד"ה להבין מ"ש בפע"ח "לבי"ע דוקא לא בדרך התלבשות בלבד רק כו' לשנות הנבראים".

20) נתבאר בארוכה בשערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך, פל"ב ואילך.

*20) ראה עבודת הקודש ח"א רפ"ח.

21) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. ס' החקירה לאדמו"ר הצ"צ ע' 68.

22) ראה ג"כ ד"ה היושבת בגנים ה'תש"ח.

להיות מדוייקת, כמפורט בדיני התורה – ויחד עם זאת היה נראה במשכן ובמקדש בגלוי בעיני בשר כיצד במידות גופא בא לידי ביטוי ה"למעלה ממדידה וגבול", החיבור של גבול ובלי גבול ביחד, כפי שהמשנה מספרת על ה"עשרה ניסים"[23] שהיו בבית המקדש. ובפרט בקדשי־קדשים (עיקר בית המקדש)[24] בו היה "מקום הארון אינו מן המדה"[25] (היינו שאף שלארון היתה מדה של "אמתים וחצי וגו'"[26], לא היה תופס הארון מקום במדידת עשרים האמות של קדשי קדשים), שם התבטא בגילוי כח עצמותו ית', שדוקא הוא יכול לחבר את שתי ההפכים של מקום ובלי מקום.

לכן נקשרו גם הקרבנות והתפלה במקום המקדש. כי עבודת הקרבנות והתפלה[27] היא להגיע לדרגת האלקות הנעלית מכל תואר, שאין לתארה גם בתואר של "בלי גבול", כאמור לעיל. לכן גם עבודתם צריכה להיות קשורה עם הגבלה של "למטה ביותר": אילו לא היו התפלה והקרבנות מוגבלים במקום גשמי, אי אפשר היה להגיע אלא לדרגת האלקות שלמעלה ממקום, בלי גבול; אבל לא זהו עצמותו ית'. במה מתבטא עצמות? בהתחברות של למעלה ממקום עם מקום[28].

(ואכן באותם זמנים שהיו מקריבים קרבנות על הבמות, לא היה להם מקום מסויים – לא היתה לקרבנות אותה מעלה של הקרבנות שהקריבו במשכן ובמקדש, ולכן נוספו בקרבנות המשכן והמקדש הלכות רבות (הגבלות), יתר על כן – במשכן ומקדש היו מקריבים קרבנות כאלו שלא היו יכולים להקריבם על הבמות כלל)[29].

ד. על פי זה גם יובן שמתוך משכן ומקדש עצמם – בית המקדש היה במדריגה נעלית יותר מהמשכן[30]; המשכן לא היה מוגדר וקבוע תמיד במקום אחד בעולם, כי אם היה מובל

23) אבות פ"ה, מ"ה.
24) טושו"ע או"ח רסצ"ד.
25) יומא כא, א וש"נ.
26) שמות כה, י. ראה לעיל ע' 145.
27) כי רזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס (ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כו, ב), וכן תפלה ענינה – יהי רצון, המשכת רצון חדש מבעל הרצון. אלא שתפלה, להיותה עבודה רוחנית (אינה למטה ביותר – בערך הקרבן גשמי), ובמילא אינה מגעת במקום נעלה כ"כ כקרבנות, אפשרית בכל מקום ורק שצריכה להיות מכוונת לצד המקדש, וגם התפלה עצמה אף שצריכה להיות בביהכ"נ מקדש מעט, אי"ז לעיכובא בדיעבד, משא"כ קרבנות שהם בגשמיות מוכרחים להיות (בשעת איסור הבמות) במקום המשכן ומקדש דוקא. עיין לקו"ת ר"פ פנחס.
28) שמטעם זה, הי' הקמת המשכן ביום השמיני דוקא למילואים, וכן גם הענין ותצא אש גו' ותאכל, כי חיבור גבול ובל"ג הוא בכחו של בחי' שמיני דוקא (ראה לעיל ע' 66 וע' 88).
29) זבחים פי"ד. מגילה ט, ב. הובא ברש"י דברים יב, ח.
30) ראה זבחים שם דביהמק"ד דוקא הוא "מנוחה". נת' בתו"א ר"פ ויגש. לקו"ת ברכה ד"ה מזמור שיר סעיף ג. וש"נ.

ממקום אחד לשני, כמ"ש "ואהי' מתהלך באוהל"[31]; הוא היה גם עשוי בעיקר מצומח והחי (האדנים היו רק היסוד) – לא מהדומם שהוא "למטה ביותר" – ולכן לא היתה בו כל כך התגלות ה"גבוה ביותר". ורק בבית המקדש, שהיה מוגבל במקום מסויים; והיה בנוי בעיקר מהדומם, "למטה ביותר", בא לידי ביטוי אמיתית הבלי גבול של עצמות, שאינו מוגבל בשום הגבלות, עד שיכול להתקשר עם מקום מוגבל ממש, ודוקא "בתחתונים"[32]; מקום מוגבל מן הסוג הגשמי הנחות ביותר – דומם, נעשה "דירה לו ית'", לעצמותו. ולכן היה המשכן נחשב כדירת עראי של הקדוש ברוך הוא ואילו בית המקדש שימש דירת קבע[30].

ה. על פי זה יובן גם, דיוק רז"ל[33] בלשון הכתוב: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (לשון רבים), בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד". הקב"ה מבטיח: "ושכנתי בתוכם", שישכון לא רק במשכן ומקדש (כי אז היה צריך לכתוב "בתוכו"), אלא גם בקרב כל יהודי. על ידי כך שהאדם עושה מחפציו הגשמיים מקדש להקב"ה – לומד תורה ומקיים מצוות, ומביא קדושה גם בעניני החולין ובדברי הרשות – שוכן הקב"ה בתוכו.

יתרה מזו: ה"ושכנתי בתוכם", השראת השכינה בכל אדם מישראל היא במידה מסויימת באופן מעמיק יותר מאשר ה"ושכנתי" שהיה במשכן ומקדש. שכן מובן שככל שיהיה ה"תחתון" של הדומם והמקום המוגבל של המשכן ומקדש נחות ביותר, אינו מגיע לנחיתותו של הדומם והמקום שבכללות העולם. ובשעה שאדם מביא קדושה גם אל הדומם והמקום שבכללות העולם, הרי הוא משלים בזה את אמיתית הכוונה של "דירה בתחתונים"; מהתחתון שאין תחתון למטה ממנו[34], הוא עושה דירה לעצמותו ית' ממש, שלכן דוקא עבודה זו[35] מביאה את המקדש השלישי שהוא – בלי גבול (אפילו בערך של בית המקדש ראשון ושני)[36].

ו. ה"ועשו לי מקדש" של עתה, שהוא כנ"ל – להביא את הקדושה בדברי החולין של כל אדם – צריך להיות באותו אופן של ה"ועשו לי

---

31) שמואל ב ז, ו.

32) תנחומא נשא טז. במדב"ר פי"ג, ו. וראה תניא פל"ו "שאין תחתון למטה ממנו".

33) כן הובא בלקו"ת ר"פ נשא ועוד בכ"מ. ולע"ע לא מצאתיו אלא בראשית חכמה (שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו) ובשל"ה ש' האותיות אות ל. מסכת תענית רד"ה מענין העבודה. פ' תרומה חלק תו"א – שכה, ב. שכו, ב. – ועוד.

34) תניא פל"ז.

35) ראה תניא רפל"ז "תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות".

36) עליו נאמר: ורחבה ונסבה למעלה למעלה (יחזקאל מא, ז). וראה זח"ב רלד, א. רמב"ן לתולדות כו, כ.

מקדש" כפשוטו, כאשר נבנה המשכן מ"זהב וכסף וגו'".

כשם שכל י"ג (ט"ו) הדברים מהם עשו את המשכן נעשו הם בעצמם קדושים, כך הוא גם בנוגע למקדש שהאדם צריך לעשות מדברי הרשות שלו: שהם עצמם יהיו קדושה.

אין די שבהנהגת היהודי בא לידי ביטוי ההבדל בינו לבין, להבדיל, אינו יהודי, רק בזהירות מאונאה במסחר, השגת גבול וכו' – שכן זוהי רק עבודה של המנעות מלעסוק במסחר באופן האסור על פי תורה. אבל תכלית העבודה היא, שבתוך עשיית המסחר תורגש ותיראה אלקות; ולא רק שהמסחר יהיה לשם שמים, שישתמש בגשמיות לשם קדושה, אלא שהגשמיות עצמה תהיה קדושה (כפי שהוא ב"ועשו לי מקדש" כפשוטו, שהי"ג (ט"ו) דברים הם עצמם נעשו מקדש). שזהו פירוש של "בכל דרכיך דעהו"[37]; לא רק שדרכיך יהיו לשם "דעהו" אלא שבהם עצמם – "דעהו". בדוגמת אכילת שבת שהאכילה עצמה היא מצוה[38], נדרשת להיות גם אכילת חול וכן כל דברי הרשות, שייעשו לא רק לשם שמים, אלא שגם בהם עצמם יהיה דעהו: שלחנו של אדם צריך להיות "שלחן אשר לפני ה'", שיהיה קדוש בדוגמת המזבח[39], וכך בכל הענינים.

ז. לפי זה יובן גם הקשר בין פרשת תרומה לפרשיות שלפניה יתרו ומשפטים[40]: בפרשת יתרו מדובר אודות מתן תורה בו נתחדש הקשר של רוחניות וגשמיות, חיבור עליונים ותחתונים; וענין זה עצמו (אך בהוספה), נידון גם בפרשת ואלה המשפטים – "ואלה מוסיף על הראשונים"[41]. אלא שזהו, רק חיבור בין רוחניות עם מצוות בדברים גשמיים, ובשעת מעשה. אבל בפרשת תרומה מדובר על "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", החיבור בין עליונים לתחתונים לא רק לגבי מצוות, כי אם גם בדברי הרשות – "בכל דרכיך

37) משלי ג, ו. עפ"י מ"ש בפנים יובן מה שהרמב"ם (בהל' דיעות ספ"ג, ובשמונה פרקים ספ"ה) והטור ושו"ע (או"ח סי' רלא), הביאו ב' הלשונות: כל מעשיך יהיו לשם שמים; בכל דרכיך דעהו. שאי"ז כפל לשון, כי אם ב' ענינים הם. ובזה יומתק גם מה שהרמב"ם הקדים את מאמר המשנה (אבות פ"ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים למאמר הכתוב בכל דרכיך דעהו (דלכאורה צריך הי' להקדים מאמר הכתוב, וכהסדר בטור ושו"ע) – לפי שסדר העבודה צריך להיות מהקל אל הכבד, מקודם לשם שמים ואח"כ בכל דרכיך דעהו (משיחת יג תמוז תשכ"ב).

38) ראה ג"כ תו"א ר"פ חיי שרה. ד"ה והוא עומד תרס"ג וש"נ.

39) יחזקאל מא, כב. ברכות נה, א.

40) דלפי הדיעה (תנחומא תרומה ח. רש"י שמות לא, יח) שציווי מלאכת המשכן (גם ציווי הקב"ה למשה, ולא רק ציווי משה לישראל כדעת הזהר ויקהל קצה, א) הי' אחרי מעשה העגל, הוצרך להקדים פ' תשא לפ' תרומה ותצוה.

41) ראה לעיל פ' יתרו ופ' משפטים בארוכה.

42) ויק"ר פ"ב, ב. נתבאר בלקו"ת במדבר ט, ג.

דעהו". וכל מקום שנאמר לי אינו זז לעולם[42].

זהו גם כללות סדר הפרשיות שבספר שמות באופן של מלמטה למעלה: בפרשיות הראשונות מסופר על כל סדר גלות מצרים ויציאת מצרים שכל זה היה הקדמה והכנה למתן תורה; אחר כך (בפרשת יתרו ומשפטים) – ענין וחידוש שבמתן תורה, החיבור של רוחניות עם מצוות בגשמיות, ואח"כ (מפרשת תרומה עד לסיום ספר שמות)[43] – בכל דרכיך דעהו.

(משיחת ש"פ שמיני תשכ"ב)

ח. על הפסוק "ויקחו לי תרומה" מפרש רש"י "לי לשמי", שנתינת התרומה לנדבת המשכן חייבת להיות לשם הקב"ה, לא לשם פניות צדדיות.

ואינו מובן: מדוע דוקא במצוה זו יותר מבשאר מצוות מדגישה התורה, שיעשו אותה לשמו יתברך, הרי כל המצוות צריכות להעשות לשמו, ומדוע אומרת זאת התורה ביחוד במצוה זו?

ולכאורה הרי אדרבה: ידוע מאמר הבעל־שם־טוב שיש ענינים שבהם אינה חשובה כל כך הכוונה (כמו בשאר מצוות). ענין אחד הוא – טבילה במקוה; אפילו אם טבל עקב סיבות אחרות, ולא לשם טהרה, – יתר על כן אפילו אם כלל לא היה בכוונתו לטבול, רק נפל עליו הגל, הרי הוא טהור[44]. ענין שני – נתינת צדקה, בה אינו חשוב כל כך הסיבות לכך שנותן הצדקה; ויתרה מזו, אפילו אם נתינת צדקה היתה ללא כוונה כלל; הוא איבד ממון ועני מצאו, שלא כיוון כלל לתתו לעני, כיון, שהעני קיבל את ממונו, הרי קיים ענין של צדקה. בדוגמת כללות מצות שכחה[45].

ואינו מובן: בשאר מצוות בהם חשובה יותר הכוונה, אין התורה מזהירה על עשייה "לי" – לשמו יתברך, ודוקא בנתינת נדבות למשכן – שדומה לכאורה לנתינת צדקה, שהכוונה אינה חשובה בה כל כך ובלבד שיוקם המשכן – אומרת התורה שיהיה לי לשמי?

ועל פי הנ"ל יובן: כיון שכל ענין המשכן הוא שהאדם יאחד את כל עניניו עם הקב"ה, עד שגם בתוך דברי הרשות שלו יהיה "דעהו", הרי מובן שכאן נוגע שיהיה "לי לשמי", שזהו הרי כל ענין המשכן, היחוד עם הקב"ה.

ט. ואפשר לבאר יותר את

43) וגם בפרשיות אלו עצמן הוא סדר של מלמטלמ"ע: בפ' תרומה ותצוה – המשכן שנצטוה משה מהקב"ה, (שאין זה למטה ביותר) ובפ' ויקהל פקודי – המשכן הגשמי שעשו ישראל למטה (ראה לקו"ש ח"א פ' פקודי), שבמשכן זה דוקא נשלמה הכוונה דדירה בתחתונים, הגבוה ביותר.

44) ראה חגיגה יט, א.

45) ספרי דברים כד, יט הובא ברש"י שם.